

د افغانستان اسلامي جمهوریت
لویو زده کړو وزارت
د پکتیا پوهنتون
د ښوونې او روزنې پوهنځي
د پښتو ادبیاتو خانګه
دریم ټولګي اول سمستر لکچرونوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

ترتیب کوونکی استاد: رحمت الله
تدریسي استاد: انعام الله "دروېش"

کال: (۱۳۹۲ هـ ش)

خوشحال خان (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږېږو بڼه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترختک پورې رسولی .
خپله کورنۍ اونسب يې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰) ابتداء به يې دخپله
نمسيه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال
دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی
دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشيخ علي ، شيخ علي
دهوتي ، هوتي دبتي ، بتي دلqمان ، لقمان دبرهان ، برهان درې زويه :
لقمان چې خټک يادېږي . سليمان چې افریدی دی . اتمان چې اتمانخيل
دی .

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبيا
يې ترڅنگ او ورپسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجري رسېدلې ده ،
دپښتو دانسابو اوتاريخ په کتابونو کې هم له ځينو جزيې توپيرونو سره ،
همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شېبې وړ نه ده خوبيا دخټک اوکرلاڼي
پورې چې داشجري رسېدلې دي دښک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو
ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنگه لوی خان په خپله يوه قصیده کې خپله
کورنۍ داسې ښودلېده .

چې تورزن یم کان په کان
چې بل نه ؤ هسې ځوان
چې په توره شو سلطان

زه خوشحال دشهباز خان یم
شهباز خان دیحیی خان ؤ
یحیی خان داکوړي ؤ

داکبر بادشاه په دور شودخپل ولس تر خان

دپورته قصیدې د راوړلو څخه زمونږه د خان د کورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شو اود ملک اکوړي څخه به یې راوړنيسو .

په پورته پیژندنه کې ذکر شول چې ملک اکوړی د درویش عرف چنچو زوی لومړنی خټک ؤ چې شهرت یې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابلیت له امله یې د جلال الدین اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) خټک ؤ .

د خوشحال خان زوکړه :

تر دې ځایه خومو د خوشحال خان بابا په شجره اونسب یو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو د خوشحال بابا زوکړې اوپیداينبت ته .
خان په خپله قصیده راشه واوره داستان کې دخپلې زوکړې کال داسې ښودلی دی :

دهجرت زر دویشتن سن ؤ چې زه راغلم په جهان

همدرانگه دتاریخ مرصع په (۲۵۸) مخ کې یې د زوکړې تاریخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاریخ خوشحال خان خټک دربیع الثاني امـد چون درین کهنه رباط
خاني حق اگر دانا و مـرد را تاریخش گشت (خیرعالمیاني)

دلته (خيرعالمياني) کلمه د ده دزوکرې ماده ده چې د بجد په حساب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .

خوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربيع الثاني په مياشت کې زېږېدلی دی. داچې دربيع الثاني په کومه ورځ پيداشوی دی (جوت معلومات نه شته. په توابعو پورې مربوط د کربوغي اوسيدونکي و دځينو وړو مسائلو په رامنځته کيدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځايه (خوړې) ته راغی. اوله خپل ټولي سره به دسونيالي په دره کې چپاوونو بوخت و. اوله خپل ټولي سره به دسونيالي په گوپال داس دتاريخ ضلع پشاور (۳۰۲-۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې: ملک اکوړی خـــــــان د کربوغي نه و، بلکه دی دخوترې (دخوتره) اوسيدونکي و اوله هغه ځايه يې کوچ کړی دی.

کله چې په (۱۹۸۹) هـ ق کال جلال الدين اکبردميرزا حکيم دتعاقب لپاره ده ته راغی. نو دلويې لارې دساتلو لپاره له سردارانو سره خبرې وکړې، پدغه وخت کې ملک اکوړي زيات شهرت پيدا کړی و. نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زيات ټينگار کاوه. اکبرپاچا دی راوغوښت

پرده يې زياته مهرباني وکړه. ده هم شاهي ملازمت غوره کړه، اودا وعده يې ورسره وکړه چې دی اوقبيله به يې دپاچا وفادار او خدمتگار وي. پاچا له خيراباده تر نوبناره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاگير کې ورکړه په لاره يې دڅارويو دتگ راتگ دمحصول اخيستو اختيار هم ورکړه اودشاهي سرک ســـــــاتنه يې هم ده ه وسپارله. خوبايد ووايو چې د(۱۰۲۲ هـ ق) کال دربيع الثاني مياشت چې د(۱۲۱۳ م) کال دمی دمياشتي ديويشتمې سره سمون خورې زوکړی دی.

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ يا امپراتورۍ واگي دجلال الدين اکبر دزوی نورالدين دکورنۍ دجاگيردارۍ کابو درې ديرش کاله تير ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ويشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سردارۍ مرکز ؤ چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنيا سترگې غړولې دي .

د خوشحال خان خټک کورنۍ: د کوهات ضلع، د خټکو کور دی، يعنې د خټکو لويه برخه پر کوهات پرته ده، په کوهات کې د خټکو دوه لوی بڼاخونه دي، يو يې بولاق او بل يې تری دی. د خوشحال خټک د غور نيکه نوم اکوړي و، چې په تری خټک پورې يې تړاو درلود د ملک اکوړه په وخت کې هم د خټکو لويه برخه پر کوهات پرته وه، خو ملک اکوړی له کوهاته راغلی او د اټک پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټک څخه د نوبنار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، داسې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوبنار او اټک تر منځه خټک اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملک اکوړي سره له کوهاته راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړک پر غاړه يو کلی اباد کړ، چې ترننه پورې آباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دويم ځل دروه د کوهستاني سيمې په لور راغی نو د هغه جرنيل مان سنگه او نورو معتمدينو ورسره د ملک اکوړي پېژندگلوي وکړه، مان سنگه بادشاه ته وويل چې دا ملک په دې سيمه کې يو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټک او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړک ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

ورسوي. په دې وخت کې یو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به یې لوتلې، چې پر سرک امن نه وه بادشاه ته وویل شول چې د ملک اکوړي او د هغه د قبیلې له یوسفزو سره د بنمنې ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبایلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملک اکوړی په اخلاص سره د سرک ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملک اکوړي ته یې د نوبسار او اټک تر منځه سیمه د جاگیر په ډول ورکړه، پر دې سربېره ملک اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د ملک اکوړي له شهرت سره سم د خټک قبیلې نوم هم یاد شو ګڼې تر اوسه پورې دومره په نومورکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لویو قبیلو یادونه کړې ده خو خټک یې ورکې نه دي یاد کړي.

ملک اکوړی د دروېش عرف چنچوزوی، لومړی خټک و چې شهرت یې بیاموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابلیت له امله یې د جلال الدین اکبر توجه جلب کړه ده ته ملک اکوهم وایي:

دی ترې خټک وه او د دوست محمد کامل د څېړنو له مخې د تیږي په توابعو پورې اړوند د کربوغي اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګان په وجه له هغه ځایه (خوږې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونیالی په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټک د منشي ګوپال داس د تاریخ ضلع پشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې ملک اکوړ خان له کربوغي څخه نه و، بلکې د خوترې (خوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځایه یې کوچ کړی دی، د ملک اکوړي دغه جاګیرداری او منصبداري د ده اولادې ته په میراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یو نه بل ته ورسېده.

کله چې ملک اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملگرو سره د نازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشري یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د خټکو خپلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خپلونه د یحیی خان په سرداري راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوبنار ته روان وه، ځینو خټکو ورته لار نېولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان خټک (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـ.ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې، سینیو خټک غرو ته وختل د ملک بنادي خان زوی ووژل شو د خټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راوړسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان خټک د مغل شهنشاه نورالدین جهانگیر (۱۰۱۴-۱۰۳۷ هـ.) (۱۲۰۵-۱۲۲۷ ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲ هـ. ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د ۱۲۱۳ ع کال د می یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵ میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهيلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیرېد.

زده کړه: د خوشحال خان خټک زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (تنگيالی د زمانې) کې د
ځينو خبرونکو ليکنې راوړي چې زه يې دلته اړينې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي: «(زمونږ استاد اويس صديق ملتاني ډېر
بزرگ متبرک سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه...)»
له دې پورته يادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه
اويس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه يې استاد و. خو لکه استاد کامل
چې ويلي دي: «(دانه ده بنسکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او
خومره وخت زده کړه کړې ده)».

پرېشان خټک ويلي دي چې د ځينو خلکو دا خيال دی چې خان په ملتان
کې هم درس ويلي دي، خو ځينې بيا وايي کېدای شي شاه اويس ملتاني
دې په پېښور کې تدريس کاوه ځکه چې پېښور هم د ديني علومو مرکز
وه.

د خوشحال خان خټک د زده کړې په باب سړی دا ويلای شي چې ده د کور
په جومات او يا سيمه ييزه مدرسه کې درس ويلای دی. اما دانه ده
بنسکاره چې ده خومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې
لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې يې يوازې د شاه اويس ملتاني نوم
څرگند دی نور استادان يې نه دي معلوم

خو که چېرې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته
بنسکاري چې دده خارق العاده

استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غوزده کړو
يې بيا په اثارو کې خپل ځان بنسکاره کړی دی، عبدالحی حبيبي د خوشحال
مرغلرې د مقدمې په (۱۸ مخ) کې ليکلي دي: «(خوشحال خان په
کوچنيوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ويلي وو دده له کلامه ښه

ښکارېږي چې ده اسلامي علوم لکه: فقه، حدیث، تفسیر او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکه: معاني، بيان، عروض، قافیه او نور ټول ویلي او پرې عالم و».

د خپل وخت له ځینو مشهورو عالمانو سره یې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه یو هم مولانا عبد الحکیم سیالکوټي (۱۰۲۷ هـ.ق) مړ دی دی د جهانگیر او شاه جهان په دورانو نو کې د نیمې وچې له جیدو عالمانو څخه وه خوشحال خان په دستار نامه کې راوړي دي: «عالم العلماء مولانا عبد الحکیم سیالکوټي مې په خپله وپوښتېده، لکه: مسطور شول».

واده او اولاده: خوشحال خان خټک په (۱۰۴۰ هـ) کال د ۱۸ کالو په عمر واده وکړ، د واده په ورځ پرې سخته تبه راغلې وه، چې په خپلې ورا پسې هم لاړ نشو. هېواد مل لیکي چې په ناوې پسې د خسر کورته نشوای تللای، ناوې یې انا (قذیفې) راوسته دی له تبې تاوېده لوڅې پوڅې یې درلودې دده د خولو کولو لپاره یې مور او څو نورو ښځو برستن پرې ټینګه کړه، تر دې حده چې خان بې هوښه نه بلکې داسې فکر کېده چې مړې وي. ښځو شور فغان پېل کړ، مګر الله تعالی دی وساته، ساه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسته خو له پرې راغله لږ پر حال راغی خلک یې وپېژندل او خپله ناوې یې ولیده چې سرته یې ناسته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بیان چې تاریخ مرصع په ډېر تفصیل او په زړه پورې بیان کړی دی، خو دا باید وویل شي، چې خوشحال خان څو نور ودونه هم کړي وو چې شمېر او وختونه یې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي او د خان په آثارو کې یې هم یاد نه دی راغلی، خوشحال خان خټک څو

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسرېږه يې په حرم کې وينځي هم درلودې
له دغو مېرمنو او وينځوڅخه يې د شپېتو شاوخوا زامن او يو دېرش
لوني زېږيدلي وې.

د تاريخ مرصع په (۲۵۸-۲۵۹) مخونو کې راغلي دي: «(واضع دې شي،
خان علين مکان ته حق تعالی شپږ پنځوس فرزندان نارينه کرامت کړه،
په داواړو کې خان جنت مکان والانبان چې والد د مولف دی، اثر او ولي
عهد وه، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيی خان او شهباز
خان دا شپږ واړه له يوې موره وو)».

خان هم په خپل ديوان کې وخت په وخت د خپلو زامنو شمېر بنودلی دی
دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلي دي
او دا قطعې افضل خان خټک په تاريخ مرصع کې راخيستي دي پر
اشرف خان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيی خان او شهباز
خان سربېره چې له يوې موره وو د څو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له
کلامه او تاريخ مرصع نه لاس ته راځي دادي: عبد القادر خان، صدر
خان، عابد خان، نصرت خان، سکندر خان، گوهر خان، عجب خان،
آزاد خان، عبدالعزیز خان، خالد خان، طاهر خان، بختناک، جلال
خان، عادل خان، جعفر خان، اکبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان،
ابوالخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عادل
خان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، کمال خان، محبت خان،
علاوالدين خان، فتح خان، نوروز خان، شاه علي خان، جنگي خان،
مشکر الله خان، او نور د خان د لويو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) بنودلای
دی:

خوپه فراقنامه کې خان دا شمېره دوه دېرش بنودلې ده، د لونیو په نومونو کې یې د دوو نومونه موندل شوي، یوه یې بی تاجه او بله یې بی حلیمه، په پورته زامنو او لونیو کې یې ځینې د پښتو ژبې تکره لیکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان خټک ته د قبیلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او یوسفزیو تر منځ کلونه دښمني پرلپسې پریو بل د بریدونو په نتیجه کې لاسي تازه کېدې په (۱۰۵۰ هـ ق) کال شهباز خان له یو سفزیو سره په جگړه کې ډېر سخت تپي شو خوشحال خان خټک هم ډېر سخت تپ خورلی وه شهباز خان د همدې زخم له سببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو په عمر مړ شو دا چې خوشحال خان خټک دپلار مشر زوی وه نو قبیلې دی د سردار او مشر په توګه ومانه ښاغلی کامل لیکي: (په ۱۰۵۰ سنه هـ. ۱۶۴۰-۱۴ ع) کې اکا خېلو چې د یوسفزو د کمال زی تپي خلق د مالې له ور کولو نه انکار وکړ، د رمضان په وروستیو کې شهباز خان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلر د کندي په خوا کې د مردان په ضلع کې طورو او مایا و ته نژدې د خټکو او یو سفزو جنګ وشو. شهباز خان یو لوی ګنده په غشي ولګیده تر بور ساقی بیګ یې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوسو ورځو د پنځوسو کالو په عمر پر (۱۰۵۰ هـ ق) کال د شوال په پنځم د زیارت په ورځ چې د (۱۶۴۱ ع) کال د جنوري له اتلسمې سره سمون خوري په حق ورسید.

کله چې خوشحال خان خټک د خپلې قبیلې مشر کېږي شاه جهان هم دده مشري تائید وي.

د خوشحال خان خټک جگړې:

زه د موضوع د لنډون لپاره دلته يوازې د خوشحال خان خټک د ځينو مشهورو جگړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵هـ) کال د بهاکو خان يوسفزي د بولاکو پر خټکو حمله او شهباز خان يې د مرستې لپاره له يو وارې لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خان هم په دې جگړه کې د ديار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره گډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲هـ کال پر عيسى خيلو يې بريد کړی دی چې ځينې همدا کال بنسې ځينې وايي چې څو ترې ته ترنگ وروسته يې دا حمله کړې ده.

۳: پر (۱۰۵۰هـ) کال اکا خېلو د ماليې په ورکولو کې ناغېرې کړې وه ، په همدې بنسټ شهباز خان د روژې په وروستيو کې له يو وارې لښکر سره د اکا خېلو پر سيمه بريد وکړ ، چې خوشحال خان او جميل بېگ هم له شهباز خان سره ملگري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانگړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنگي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنگېنو سره جگړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال يې له يوسفزيو سره جگړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغيانو سره جگړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خېبر جگړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳ يا ۱۰۸۴هـ) کال د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ

وړې جگړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنگېنو سره جگړه.

۱۳: د (۱۰۸۴هـ) په پای کې د کرپې او نوبنار جگړې.

۱۴: پر (۱۰۸۲هـ) د گنبت جگړه.

۱۵: پر (۱۰۹۱هـ) د ډوډې جگړه.

د کوچنیوالي ځینې مهمې پېښې:

د تاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان د شپږو او و و کالو و، چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتی د سیند په اوبو کې د خوشحال خان دویښتو پورې تړلي ورینم لیدلي وو.

په اوبورو او ووت، چيغې سورې یې پیل کړې وې، نورې خدمتگارانې راټولې شوې، نس پیداوېو څخه ډک شوی و، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی. ددې پېښې تاریخ: (۱۰۲۸هـ ق) بنودل شوی دی خو د پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹هـ ق) بنودل شوی دی په غالب گومان لومړنۍ سنه درسته ده، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید د ابله سنه غلطه شوې وي.

د اسلامي دود سره دملک اکوړې دغه جاگیر داري او منصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شوه، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسیدله کله چې ملک اکوړې دخپل زوی یوسف خان اوملگرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو، دده اته زامن و.

چې مشري یې یحیی خان و چې په دغه وخت کې دخپل پلار ځای ناستي شو، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سستي ونه کړه ډېر زریې دپلار او ورور انتقام واخیست. په دغه وخت کې دخټکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې.

قومونه دیحیی خان په مشرۍ راضي نه وو . ددغو دښمنیو او خپل منځي شخړو درې څلور کاله شوي وو چې یوه ورځ یحیی خان نوبنار ته روان ځینیو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان نوبنار ته روان ځینو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان دواړه یې ووژل .

دیحیی خان دمرگ څخه وروسته قبیلې دمشري واگي شهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـ ق) ته وسپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخیستو لپاره دسینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې ، سيني خټک غرونو ته وختل دملک زوی بنادي خان ووژل شو ، سيني خټک غرونو سرداري ترشهباز خان پورې ورسیدله .

داته کالو په عمر دگرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره دخپرې لاندې لوبې راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کانی دوه ټوټې تېزی سره ډېره راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کانی دوه ټوټې شو ، دخوشحال خان اوچولی یې هم دوه ځایه کړې بي هوښه شو ، کابو یوه اونۍ دمرگ سره لاس گریوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغی اوروغ شو ، داپېښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شویده .

زده کړه : ددستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اویس صدیقی ملتاني ډېر بزرگ متبرک سړی ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ (۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وینا څخه څرگندېږي چې خوشحال خان له شاه اویس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه یې استاد ؤ ، خواستاد کامل بیا داسې ویلې دي :

دانه ده بنکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړي ده .

پروفیسور پریشان خټک پدې باب داسې ویلي " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلي دي .

خو ځینې بیا وایي چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پېښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پېښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .

دده دزده کړې په باب سړی ویلي شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې پېزه مدرسه کې درس ویلي ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اودژوند تر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .

په استادانو کې یې یواځې د شاه اویس ملتاني نوم څرگند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خو دلاندې بیتونو څخه داڅرگندیږي چې خان دتعلیم نه دبنکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پرېښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلي دي :

طبیعت مې عطایې نه دتحصیل دی که خبریم داملاء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په بنکاروو کله بنکار پرېښوم په کسب دکمال
دجهان تحصیل به کُل واړه زما ؤ که اخته نه وای دبنکار په اشغال
خو که سړی دخوشحال بابا په اثاروته وگوري ، نو ورته جوتیږي چې دده
دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغوزده کړويي
بیا په اثارو کې خپل ځان بنکاره کړی .

د مغلو په همکاري اود پښتنو په ضد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم د مغلو په ضد د پښتو تر شا سخته مبارزه کړې ده همدارنگه يې له دې څخه مخه د پښتو په ضد هم زياته مبارزه کړې ده، اوزيات پښتانه يې د توري د تيغ څخه تير کړيدي ، دلته مې لومړی د پښتو په ضد مبارزه باندې يوڅه رڼا اچوم او يوڅو مهمې پېښې يې را اخلم.

۱. په سيمه يزو جگړو کې دخان گډون : - لوی خان

دديارلسو کالو و عمر و چې باکو شهباز خان يوسفزي د بولاکو خټکو په يوه کلي حمله وکړه دخان پلار شهباز خان خټک د يووړو کې لښکر يې په جهانگيري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړيو کې خټک غالب او يوسفزي مغلوب ښکاريدل خو خټک ډير ژر ماتې سره مخامخ شول اوزيات خټک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردار سره مخامخ شول اوزيات خټک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردار سره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پېښې تاريخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ، دل شوي دی.

۲. د بلر جنگ : - په تاريخ اثارو کې راغلی دي چې اکاخيلو (دمندر

قبيلي په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) د ماليي د پوره کولو کې ناغېږي کړي وه په همدې سبب نو د (۱۰۳۵ هـ ق) کال په رمضان کې شهباز خان خټک له يوه واړه لښکر سره د يوسفزي يو په سيمه ځای په حمله وکړه چې پدې يرغل کې دشهباز خان سره يرغل کې دشهباز خان سره دوه زامن خوشحال خان او جميل بيک او واراړه يې ساقي بيک ملگري وو يرغلگرو دا کا خيلو زيات ځايونه يې ونيول او ډير بيرته ستانه شول ددوی له ستنيدو سره سم اکاخيلو هم خپل لښکر راټول کړ.

اودختکو دلبکر پسي و خوئيدل لږ وړاندې يې د بلر ناله نومي ځای کې دختکو لښکر رالاندې کړ د دواړو ډلو . ترمينځ همدلته سخته جگړه ونښته خوشحال خان او وروړيې دواړه زخمي شول او پلاريې هم غشي و خوړلي و . په تاريخ مرصع کې راغلي چې هيڅ يو سپورختک داسې نه و چې هغې دې غشي نه وي خوړلی پدې جگړه کې د يوسفزو تله درنه وه د جگړې په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې شهباز خان راستون شونو حالت يې ورځ په ورځ خرابيده او دسرتپ يې دښه کيدو و

د ټپونو سره فلج شوی هم و د جگړو څخه پنځه ورځې وروسته د پنځوسو کالو په عمر وفات شو . د شهباز خان څلور زامن وو . جميل بيک او خوشحال خان يې له يوې مور ، شمشير خان او ميرباز خان يې د بلې مور . خوپدې څلور وارو زامنو کې خوشحال خان مشر و ، همدرانگه د قبيلې او پښتني دودونو سره سم خوشحال خان د قبيلې مشر او سردار و ټاکل شو ، په دغه وخت کې خان اته ويشت کلن و ، پدې کار کې ورسره تره بهادر خان هم موافق و او نوره کورنۍ يېهم تر شا ولاړه وه . او ملا تر يې ترې کاوه . د سردارۍ څخه څلويښت ورځې وروسته د خان ټپ ښه شو . او د يوسفزيو څخه يې دخپل پلار د غچ اخیستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره يې ورسره پدې کار کې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، د يوسفزيو ځينې کلي يې وسوځل ، شا اوخوا کما لزيو امانزيو اوسه صديو چې داحال وليد ، نو ډير ژر يې شپږ زره کسيز لښکر راټول کړ او دختکو پسي روان شو ل ، خټکو چې لښکر وليد بيرته ورپسي راوگرځيدل ، دواړه خواوې بيا په برناله کې مخامخ شوي ، يوسفزيو ماته وخوړه ، ډيره مرگ ژوبله وشوه ، اوزيات کلي وسوځيدل خوشحال خان پدې توگه دخپل پلار غچ واخيست .

وسوځيدل خوشحال خان پدي توگه دخپل پلار غچ واخيست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نو دهند دمغلي امير انور شهاب الدين جهان فرمان هم رارسیده ، چې ورته يې سرداري او منصبداري ورکړي وه

دکانگړې سوبه : خان ته دقبيلې دمشرۍ اوسرداري سره سم دھزاري مغلي واکمنو ته ډير مهم خدمت دکانگړې سوبې برابر کړ چې داپېنې لږ څه داسې دي :

راجه جگهت سنگه دپيتهان زميندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانگړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ، دده دفوجداری پرمهال دزميندارو تحفې شاهي دربار ته ريدي راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جگهت سنگه ترمنځ خوابدي رامنځته شوې ده .

خوله بله پلوه راجا جگهت سنگه— له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چيرته دکانگړې دلمنو فوجداري ماته وسپاري نو دزميندارانو نورې بقاياوې چې څلورسوه زره روپۍ کيږي ، هرکال شاهي خزاني ته سپاري .

پاچا دراجا جگهت سنگه غوښتنه ومنله اودنوموړې سيمې فوجداري يې ورکړه خوراجا په بنسکاره دپاچا په گټه اوپټه دبلغاوت لپاره کار کاوه . لومړنې کاريې دتارگر دودکلابيا جوړونه او هغه يې خپل مرکز غوره کړ .

دغه کلا په ختيځ پنجاب کې دچنبي دبنار په جنوب ته دلهوزی جنوب ختيځ ته پرته ده .

ديادوني ورته ده .

چې راجا جگهت سنگه پدي سربيره دوي نورې کلاگانې هم درلودې چې يوه يې د "نورپور" اوبله يې د "مئو" چې دا دوه کلاگانې دتارگره جنوب لويديځ ته دچنبي دحدودو څخه دباندې پرته وي .

کله چې پاچا دراجا جگهټ سنگه— له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دټکولو لپاره يې درې لښکري، د سيد خان جهان، سيد خان اوصالت خان په مشرۍ وټاکلې او ددې دريو اړو لښکرو مشري قومندان يې خپل زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادر خان او هيله هم د پاچا په امر له درې زرو پياده او درې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور

پور کلا ووهله او مخکې ولاړل. راجا جگهټ سنگه— دمقاومت لپاره دتاراگره

کلاته ورغی، دا کلا د يوه غره د پاسه جوړه شوې وه او د پراست حکامات يې درلودل چې نيول يې اسان نه وو.

زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسيزه لښکر سره شاهي فوجونو سره يوځای شو، دی اصلاً د اوصالت خان په وسيله پدې مهم کې شامل شو.

خوشحال خان په خپل بياض کې دا پېشه داسې بيانوي.

ټولو هندوستاني پوځونو په يوه مورچه څو څو ځلې يرغل وکړ، ځانونه يې ستړي کړل. ستره جگړه وشوه او هيچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه راوستلی، هغوی چې زه وليدم چې نوی راغلی يم.

نوددغې مورچې دنيولو کاريې ماته وسپاره، ما هم دکوم عذر نه پرته دغه دنده ومنله، زما سره دوه زره تنه هندوستاني توپچيان چې يوه پيسه هم نه ارزيدل وټاکل شول، زه لارم او مورچه مې ونيوله، خويو ځل دجگهټ ټولو لښکرو پرموږ بريد وکړل. هغه هندوستاني توپچيانو چې زما سره ملگري وو

په بد حالت سره يې تېښته وکړه او تېښتيدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملگرو کې هم چې کوم يوبې زړه و نو هغه هم وتېښتيد ه په پای کې زما سره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شوي وو ماته يې وويل چې ډيرو خلکو پرمونږ داحمقانو فکر کړی دی نن ورځ دجگړې ورځ نه ده ، دځان ساتنه غنيمت ده ، ما وويل چې دا زما لومړنی خدمت دی اود ټولو هندوستانيانو سترگې پرما لگيدلې دي ، پدغه شان تېښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملگرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوي ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جگړه کوي چې مړه شي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي ، کله چې دښمن زمونږ د لښکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشو اوټپک نه تيره شوه ، توري اوخنجر ته وار راوړسيد ، کله چې دلاس اوگريوان جگړه پيل شوه ، نو دښمن په تېښته پيل وکړ ، ډير خلک دتيغ نه تير شول .

او هغه کسان چې پاتې شول نو هغوی په ځنگل کې پټ شول او بيا

نوهيلی. زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشحال د بهادر له لښکريانو د يوې بلې مورچې په ساتنه کې هم ميرانه وښوده اود مورچې په ساتنه کې بری وړپه برخه شو. پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کونښنونو وينا پاچا ته وشوه او پاچا ده ته فاخره خلعت ورکړه او منصب يې ورزيات کړ ، ددغې پېښې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

۴. د بلخ اوبدخشان جگړې:

د ۱۰۵۵ هـ ق ذیحجه چې د "۱۲۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پياده پوځ سره دبلخ اوبدخشان دنيولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مسلمانان اوهندو امراهم ورسره ملگري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دې دپيښور له لارې اوڅه دې هم دبنگېنو له لارې ولاړ شي . اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره يو ځای شي همدرانگه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

کگیانیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنگېنو ، غوريه خېلې او ورکزیو ته هم دلښکر دبرابرولو امر شوی ؤ . په خوشحال خان يې هم د زرو تنو پليو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اود ضروري لگښتونو لپاره يې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وي .

ددې جگړې علت څه داسې ښودل شوی دی – دتورن حکمران نذر محمد خان په هر وخت دهندي مغلي سلطنت پرحدود تېری کاوه ، په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنیې خوره وه ، د " ۱۰۵۵ " هـ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښتل چې کابل ته ولاړ شي ، اود شهزاده گانو څخه یوڅوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان يې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول . پدې پېښه کې خوشحال خان هم داصالت سره ملگری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې يې دغښي په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان سره اندراب ته ورسید کومې مقابلې چې لښکرو دمقامي خلکو سره وکړي دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې څرگند دي .

ټول شاهي لښکرو وروسته دچوراوتالان څخه بیرته راستون شو اوڅه کسان یې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشیر له لارې کابل ته ورسید . لس پنځلس ورځې یې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشحال خان ته یې هم وویل چې دده پسې لاهور ته ولاړشي .

خوشحال خان دجلال اباد له لارې دبېرې په وسیله دسیند له لارې خپلې سیمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصب کې (اضافہ والي راووست ، اودخان دقبیلې لس دولسوتنو ته یې منصبونه ورکړل . درې میاشتي په لاهور کې پاتې شو او بیرته له هغه ځایه افغانستان ته راغي .

ددې پېښې دنګرانۍ لپاره شاه جهان خپله " ۲۳ " تاریخ حسن ابدال ته ورسید ، له هغه ځایه یې شهزاده ته " خاص خلعت " افرمان ور واستاوه او ورته یې لیکلي وو . څومره زرچې کیداشي له پېښور نه کابل اوله هغه ځایه خپل مقصود ته ځان ورسوي . لښکريې له امر اوو سره په دواړو لارو کابل ورسیدې ، شهزاده هم دپېښور نه کابل ته ورسید . اوبیا له کابل روان اوپه پایې منار کې یې مرکز ونيو ، ځینې امراء یې ولیږل . خوشحال خان خپل زیات شمیر کسان بهادر خان ته پرېښودل اوخپله دپنځوسوسپرو اوڅو پلوسره په پنجشیر کې موقف درلود .

غابنې له واورو څخه ډک ؤ ، اصالت خوشحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشالارشي ، خوشحال خان له څو ځوانانو سره له واورو ډک غابنې څخه واوښت ، دغابنې بل اړخ ته یې په یوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو . خوشحال خان اوکسانو یې دلورې اوسېرو بدحال درلوده ، سیند غاړې ته راغلل ته راغلل هلته یې لرگو ته اورواچوؤ

، اوشاوخوایې کښیناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ یې وکړ، اودلوی خدای (ج) دربار ته یې دوعا وکړه چې ای مسسبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانیزه خدای (ج) یې دوعا قبوله کړه.

اودیوه شخص څخه یې پسه واخیست ، اوهغه یې ذبح کړ وروسته بیا خوشحال خان داصالت خان اوبهادرخان دځایونو پته ولگوله ، اود خپلو خلکو سره یې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشحال خان داصالت خان سره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرین ته ولاړ داوخت دشهزاده لښکرهم هلته ورسید .

دخوشحال خان دلښکر در سیدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دسرکوبۍ امر وکړ خو دسیمې هزاروو یې بې له جگړې خپلې مورچې پرېښودې . خوشحال خان یرغل وکړ زیاته مرگ ژوبله وشوه زیات غنیمت یې لاسته راوړ اوځیني خلک یې ژوندي ونیول بندیان یې اصالت خان ته وسپارل شول او غنیمت مالونه یې خپلومنځونو کې ووېشه .

همدامهال اصالت خان خوشحال شهزاده ته وروست شهزاده خوشحال خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بیا امام صاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شهزاده هم دبلخ خواته خوځیدلی ؤ همدا مهال ورته

د نذر محمد خان دباچا خط ورسید داخط ایلچي نذر محمد خان ته ورساوه

نذر محمد خان داومنه چې کله شهزاده بلخ ته راشي ، نوبلخ اوبدخشان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸ " شهزاده له امر او اوپوځ سره په ډیره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

شهزاده خواب وليزه چي نذر محمد خان ورسره ملاقات وکړي خو هغه دهمدي نه وتبښتيد اوښاريې پريښود ، د نذر محمد خان د تعقيبولو وظيفه يې اصالت خان اوبهادر خان ته وسپارله چي په دې کې اصالت خان سره خوشحال هم ملگري ؤ ، د شپې مهال يودبله څخه نادرکه شول ، شمشير خان ، علاول خان او خوشحال خان دريوارو مشوره کوله چي څه بايد وکړي ، خويدي باندې سره راټول شول چي خپله لټه بايد جاري وساتي .

هماغه ؤ چي دسهار دلمانځه وخت کې يې بېرته اصالت خان اوبهادر خان وموندل ، په دغه وخت کې خبراغي چي نذر محمد خان په شبرغان کې دی ، سره له دې چي اصالت خان اوبهادر خان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ .

خو دواړو خانانو فيصله وکړه چي جنگ به کوي ، د شبرغان په لور وخوځيدل نذر محمد خان ماته ومونده ازبکان وتبښتيدل اصالت خان اوبهادر خان شپږ ورځي په شبرغان کې واوسيدل . په دغه وخت کې دشهزاده له خوا نه حکم راغي چي بهادر خان دې ، اندخوی پرلورې کوچ وکړي . بهادر خان هسې وکړل . درې ورځي يې هلته تيرې کړې او بېرته ورته دراستنېدو حکم راغي .

له دې څخه څرگند يږي چي جنگونو کې هم له کابله تر شبرغانه اوبيا يوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځايونه ترپښو وويستل ، خپلې کارنامې او کونښنونه يې څرگند کړي دي .

۵ . د بنگښو سره جگړه :

په (۱۰۲۳-۱۰۲۴) يا د (۱۲۵۲) ع کال د سپتمبر له دويمې نيتې نه د (۱۲۵۴ ع) کال دنوامبر تر لومړۍ نيتې پورې د بنگښو د قبيلې د يوه مشر يا سردار شير محمد خان کوهاتي سره جنگونه روان وو . د دې پېښو سبب دا ؤ چي شير محمد خان دپاچا څخه په يوه کال کې د "۳۰۰۰۰" ديرش زرو

روپيو په بدل کې د ترې تربولاقو سيمې غوښتې ، پخوا دغه سيمې د بنگېنو پورې تړلې وې خو په ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو د شهباز خان څخه وغوښتل چې دغه سيمې بېلې کړي ، دغه ځايونه د بنگېنو له سيمې څخه جلا شوي ، لومړی د شهباز خان او وروسته بيا د خوشحال خان د جاگيردارۍ لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په " ۱۰۵۲ " هـ کې شهزاده داراشکوه د دولت بيک قاقشال او ميرزا خان کوهاتي په وينا دغه سيمې د خوشحال خان د جاگيردارۍ څخه لېرې شوې .

کله چې خوشحال خان او نورو خټکو ته د بنگېنو د مشرانو مالومه شوه ، نو په خپلو کې يې سره مشوره وکړه ، د ترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته يو پيغام وليږه چې دخپلې کورنۍ يو غړی

راواستاوی مونږ در سره مرسته کوو ، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له خوتنو سپرو سره وليږه ، خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله . دخټکو او بنگېنو ترمنځ جگړې پېل ترې اوبولاقو خلکو د شير محمد خان يوتن وواژه او د بنگېنو يو خوتنه نور هم ووژل شول وروسته شير محمد خان يوبل لښکر راټول کړ ، چې خوشحال خان د شير محمد خان د فوځي تياري څخه خبر شو نو خپل مشر تره بهادر خان يې دخپل مشر زوی اشرف خان او سره ديولښکر د بنگېنو مقابلې ته وليږه ، شير محمد خان دخټکو سره دمقابلې لپاره د کوهاتي څخه بهر شو ، د جنگ په پيل کې د شير محمد خان تره چې بهادر خان نومیده د گولۍ په لگيدو سره د جگړې په ميدان کې ووژل شو ، پدې جگړه کې د اشرف خان په ښه ميرانه خټک بريالي شول اشرف خان غوښتل چې بنگېن تعقيب کړي خو پلار او تره يې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قيادت لاندې بنگېنو ته بله ماتې

ورکړه چې پدې جگړه کې هم دبنگېنو درې سوه کسان ووژل شول اوډیر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

۶. دیوسفزیو سره جگړه :

له دغو پورته پېښو څخه وروسته خوشحال خان دامانزیو او کمالزیو سره دهغې له جملې څخه پکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جگړه کې ملک جانم امازي ووژل شو او ملک پیرو کمالزی ونيول شو په اټک کې دژول شویو کسانو دسرونو څخه څلي (کله منارونه) جوړ شول.

۷. د تیراجگړه :

په " ۱۰۷۰ " هـ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو په تیراکې شورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسپ ، دمهابت خان زمانه بیگ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروستیو کې مقرر شوی ؤ ، دپېښور مستوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشري ورکړه اودباغیانو دټکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ، میریعقوب چې دخوشحال خان سره یې نژدې اړیکې لرلې ، هغې ته یې له ځان سره دتگ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشحال هم دپاچاهي پوځونو سره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغیانو پرضد بریالیتوبونه ترلاسه کړل ، خوشحال خان د " ۱۰۷۰ " هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د " ۱۲۰۰ " ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنگېنو دسردار شیرمحمد خان مور " بي بي دور " چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې دقبیلې دمشري کارونه کول ، خوشحال

خان ميلمه كړ. شير محمد خان په دغه وخت كې دمهابت خان سره د شخصي مخالفت يا د حكومت نه د سر كشي په سبب گناهكار او په هندوستان كې ؤ.

۸. له يوسفزيو سره جگړې :

داورنگزيب عالمگير دواكمنۍ په لومړيو كې يوسفزيو خپلې باغيانه سرگرمۍ او حملې جاري وساتلې او وخت په وخت به يې د حكومت د پلويانو سره نښتې كولې ، خوشحال خان د تيرا د جگړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ هـ. ق كال يوسفزيو ته ماتې وركړه ، پدې جگړه كې د خان زامن اشرف خان ، سعادت خان او بهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان د پاملرنې وړ ميرانه او غيرت وښوده .

بهاكو خان څه د د اراشكوه د پلوی په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمې كيدنې او دخپل ورور سيد خان د وژل كېدو د غچ اخیستو په سبب په " ۱۰۷۲ هـ. ق كال د " ۱۲۶۱۰ م كال داگست " ۲۷ مه د " ۱۲۶۲ م داگست " ۱۵ داكوزيو او مندرېو يولوی لښكر جوړ كړ ، ډيري بيړۍ يې ددې لپاره جوړې كړې وې چې په همدې بيړيو كې به كښيني خيړاباد ، نوبنار ، نړی او نورو كليو به يرغلونه كوي . يوه مياشت دغو جگړو دوام وكړ ، بالاخره بهاكو خان ماتې وخوړه او ناكام بيرته ولاړ .

۹. د باغيانو سره جگړه :

په ۱۰۷۳ هـ ق كال د ۱۲۶۲ م كال داگست دمياشتې ۱۲ نېټې نه تر ۱۳۲۳ ع كال داگست دمياشتې تر څلورمې نېټې) پورې هم د سر كښو يوسفزيو اود دوی د پلويانو گوجرو سره جگړې وشوې چې پدغو جگړو كې د خټكوتله درنده ښكاري د پورته ذكر شوو جگړو څخه پرته څه نورې كوچنې اوستري جگړې وروسته هم ديوسفزيو سره وشوې ، خوباغيانو ته

کومه گټه نه وه ، په هر ه حمله اوجگره کې به د حکومت د پلویانو لخوا نه مات شول ، او په هغوی به یې بریالیتوب ترلاسه کړ. په همدې توګه بېد پایتخت نه ډیر لږې د کابل د صوبې په یوې بډامنه سیمه کې نوي حکومت ته وقار ترلاسه شو .

د اوه د پښتنو په ضد اود مغلو سره په همکارۍ د خوشحال خان مبارزه د پورته جنگونو جګړو، مرګ ژوبلې څخه مالومېږي چې خوشحال خان خپل زیات عمر د پښتنو په ضد مبارزه کې تیر کړی او زیات پښتانه یې د تورې د تیغ څخه تیر کړيدي ، حتی د پښتنو د ککړیو څخه یې منارونه جوړ کړي دي ، خوشحال خان د عمر په آخر کې د افغان په تنګ توره وتړله اود مغلو پر ضد یې مبارزه شروع کړه د عمر زیات تیریدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ږیره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په ځیره

نو د پورته بیت څخه څرګندېږي چې خوشحال خان خپل ټول عمر د مغلو خدمت کې تیر کړی اود عمر په آخر کې یې بیا د پښتنو سره ملاتړ اعلان کړی یانې د ځوانۍ مرحله یې د پښتنو په ضد اود سپین ږيري توب یا بوډا توب مرحله یې د پښتنو په ملاتړ کې تیره کړیده . خو په همدې لړه موده یا عمر کې یې د پښتنو څخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو، شکنجو اود زماڼي د ناخوالو څخه به بچ ساتلو کې زیات کوبښونه کړيدي همدا خوشحال ؤ چې د مغلو امپراتوري یې ړنګه کړه ، پښتانه یې دستعمار څخه خلاص کړل ، د مغلو ولجو او غلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کار وکړ دستایلو وړ دی د هر وخت لپاره .

دويمه برخه

د مغلو په ضد خوشحال خان مبارزه

که د لوی خان تیره مبارزه یا د پښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې دا کار دروغ دي خو که اصلي موضوع یا حقیقت ته سړی نظر واچوي نو داسې ښکاري چې دا کار دروغ دي خو که اصلي موضوع یا حقیقت ته سړی نظر واچوي نو داسې مالومیږي چې د هر څه رښتیا دي ، و به گورو چې د خوشحال بابا دغه مبارزه څنگه اود کوم ځای څخه شروع شوېده .

لنګرکوټ : د خوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې د خوشحال بابا لومړنۍ مبارزه د لنګرکوټ دودانولو څخه شروع شوېده ، هغه په خپل یو بیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو ساز کړ زه په ننگ بیا د افغان شوم

د پورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان د لنګرکوټ د جوړیدو سره د افغان په ننگ توره تړلې ده ، خواړینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنگه دغه پیښه رامنځته شوه او خوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راوړسیده نو د پاچا د حکم سره سم یې په گډه کپور نومي ځای کې دیوسفزیو د دفاع په خاطر د لنګرکوټ په نامه د کلا جوړولو غوښتنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب او دیوسفزیو د سیمې د سرداری وړاندیز وکړ . اود کلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان د پاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې گناه ظلمونه

ليدلې وو، په کلکه انکار وکړ او ورته يې وويل چې پنځه سوه کاله مې د دولت په خدمت کې تير کړل، يوسفزي باغيان وو ماهغوی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل، خوپه اخر کې زه بې گناه بندي شوم زما کورنۍ د پناه لپاره خوره وره شوه خود د بنمنیو سره بيا گناه بندي شوم زما کورنۍ د پناه لپاره خوره وره شوه خود د بنمنیو سره بيا هم يوسفزيو زما پکار راغلل، زه څنگه داسې کار وکړم. اود پاچا لپاره هم دانه بنسايې چې دا کلا ودانه کړي، ځکه يوسفزي يوه لويه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه يوسفزي يوه لويه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا نشي ټينگيدلای، د کار پای به خرابه وي د دوی لپاره دلته يوازې دنوښار تانه کافي ده، محبت خان د خوشحال خان دغه نظرومانه، اود پاچا ته يې غوښتنلیک واستوه چې د کلا د ودانولو نیت پرېږدي، خولدي څخه پټ اومخکې شمشير خان ترين پاچا ته لیک واستوه چې د دفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیر ضروري دي.

پاچا د شمشير خان خبره ومنله، اومحبت خان ته يې امر وکړ چې کابل ته ولاړ شي، اود کلا په جوړولو شروع وکړي، په (۱۰۸۰) هـ د پاچا په حکم کلا سرته ورسیدله، خوشحال بابا بيا ددغې کلا جوړیدو اود يوسفزيو څخه ملاتړ يواوږد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي.

لنګر کوټ مغلوساز کړ زه په تنګ بيا د افغان شوم
که يوسف وو که مندر وو زه د دواړو نگهبان شوم

دايمل خان شورش: يوځل پښتانه مشران د محمد امين خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلی وو، په دغه وخت کې د محمد امين خان سره د کنړ فوجدار حسين بيک هم حاضر و، محمد امين د شراب، په څښلو بوخت و، دنشې په حالت کې ورته فوجدار يادونه وکړه چې دنواب سپي

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويي اود فوجدار له دغې خبرې څخه سخت خواږدي شول په دغه وخت کې يوه بله پيښه هم رامنځ ته شوه ، چې هغه د يوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخوا ته دڅه پلورلو او پيرودلو لپاره تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته کړه ، ساپو ددغې نجلۍ د بدل اخيستلو په خاطر د سپاهيانو سره کړه ، ساپو ددغې نجلۍ د بدل اخيستلو په خاطر د سپاهيانو سره جگړه پيل کړه ، په جنگ کې سپاهيان مړه او ساپيان وټنښتيدل ، حسين بيگ له ساپو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپو مشرانو په غوڅ ځواب ورته وويل چې ستاسو سپاهيانو کوم کار کړی همدا يې سزاده ، حسين بيگ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نور پښتانه يې اړ ټول کړل او پر ساپو يې لښکر کشي وکړه ، کله چې پښتانه راټول ، نودلښکر کشۍ پوښتنه يې يوبل څخه وکړه ، د اصلي پېښې څخه خبر شول ، نو ساپو ته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کار کړی ، مونږه ستاسي د ښمنان نه يو .

کله چې لښکر سره تاسې مخامخ شوی ، مونږ د ماتې په بهانه بېلېږو ، ستاسې چې څه زړه غواړي له مغلو سره يې وکړئ ، پښتنو همدا سې وکړل مغلو د مقابلې تاب رانه وړ او په پېښه بريالي شول ، زيات لښکريان مړ شول ، له ماتې څخه ورسته حسين بيگ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښتانه مشران چې د حسين بيگ ډيرې ته راوړسيدل ، ناڅاپه اواز شوه چې ټول مشران يې ونيول ، پښتنو سم دستي ډيره محاصره کړه چې پدې کار سره د پښتنو او مغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ، مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نور په مغلو اعتبار نشته ، بايد چې خپل کورونه خوندي وساتو ، پدغه شپو کې

محمد امين خان په پيښور کې ؤ ، حسين بيگ نور هم وار خطا شو، او ټولې پېښې يې ليکلې محمد امين خان ته وليږلې .

۱. دخيبر ستره پېښه : دغه پېښه ډيره لويه وه ، خوشحال بابا هم ورته په خپله يوه قصيده کې دساي اشاره کړې ده .

دخيبر دره يې سره کړله په وينو په کړپه يې هم راوان کړ دندو کار
اول جنگ دلورې شاد تاترو ؤ چې خلويښت زره مغل شول تاريه تار
ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنگه وه : په هغه وخت کې صوبه درا
داورې موسم په کابل اوډژمي موسم په پيښور کې تيراوه ، په دغه وخت چې
تاريخ پوهان دغه کال (۱۰۸۲ هـ ق) بولي ، محمد امين خان ديځنۍ موسم
په پيښور کې تير کړی ؤ . اود کابل په لوريې کوچ کاوه چې د حسين بيگ
خط ورته راوړسيد ، کله چې صوبه دار ماتي څخه خبر شو نو سخت په غصه
شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لور راوان شو چې ورسره د سيمي
يوشمير سرداران ، اورکزي ، اړيدي او ځيني نور افغانان سرداران لکه
خوشحال خان خان اوار بابا مستجاب مومند هم شامل وو .

محمد امين په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ، خو خوشحال
خان ترينه وغوښتل چې له افغانانو سره جنگ اوسخته رويه بايد ونه شي ،
ځکه چې دوی د حکومت دمقابلې نه دي ، محمد امين خان د پښتنو سره
خوشحال خان د همدردۍ نه پوه شو ، نو يې ورته وويل « يوسري خلک
ليدل چې مارو هي او په کاهو يې ولي ، دې سري ماريې جيگ کړ او په توبره
کې يې ځای ورکړ اوله خلکو يې وساته ، خو همدې مار چې وخت پيدا کړ
خپل محسن يې وچيچه » د محمد امين خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ،
ځکه خوشحال خان سره ده د قید دوران کې څه کړي وو ، خو خوشحال خان
چې داپيغور واوريد نو پوه شو او ځواب يې ورکړ که دنواب داخيال وي نوله

ټولو څخه لومړۍ زه ځم. شاهي لښکر پرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته د صوبه دار اراده څرګنده شوه نو د مقابلې لپاره يې تياري شروع کړ او دخپلو لښکرو سره خيبر ته روان شول. دمغلو لښکر پدغه وخت کې څلويښت زره سپاره او دوه سوه زره پياده وو خو خوشحال خان د حکومت ځواک څلويښت زره ليکلي دي.

صوبه دار مستجاب خان له ځينو نورو بارسو څخه کسانو سره مخالفو افغانانو ته واستول. او ورته يې وويل چې د پوځ لپاره لاره خوشي کړي، خو جرګه ونه منل شو او بيرته ناکامه راغله.

محمد امين غوښتل چې د توري په زور د لارې خوشي کولو او د افغانانو د شړلو لپاره دخپل پوځ سره پرمختګ وکړي خو کله چې دغه لښکر لنډي خانې (غريب خانې) ته ورسيدل نو د افغانانو لښکر چې، مومند، شينواري او اږيډي پکې وو، دايمل خان تر قومندې لاندې هر رنگه مقابل ته تيار وو. شاهي پوځ د ښي او کين پوځ باندې د تيږو باران جوړ کړ، د تيږو باران ډير خطرناک تمام شو او شاهي پوځ يې وارخطا کړ، سړي پيلان، او اسونه يوپه بل ولويدل هندوستاني افغان و، دخپلو زياتو ملګرو سره ووژل شو.

نور پاتې ټول سپاهيان په شاشول، دغې ماتې د افغانانو حوصلې نورې هم لوړې کړې. ملي پوځ بيا ځان تيار کړ او په مقابلې يې پيل وکړ، لويه ورځ جګړه وشوه، په شاهي پوځ کې چې کوم افغانان شامل وو. هغوی د جنگ څخه ډډه کوله، خويوازي خوشحال خان او د ددي سړيو دمغلو په طرفدارۍ ډير زيار يوست، خوبې گتې، خوپه اخر کې ملي فوج د ډيرزيان او تباهي څخه وروسته د مقابلې تاب رانه وړو. او ورو ورو يې په تينسته پيل وکړ، خو محمد امين خان دخپل غيرت او غرور سره سم نه غوښتل چې د جنگ

میدان څخه دې ژوندې وتبستي ، خونوکرانويې په ډيرزور اوزيار سره
دجنگ له میدان څخه ويوست .

مات لښکرگډوډ په بيلا بيلو لارو روان شو ، خوپه پاتي لښکرپه تاتره کې
افغانانو بيا تباہ کنه اوسخته حمله وکړه فوج يې تارو مار کړ . په جگړه کې
دټول پوځ څخه ډير لږ خلک بچ پاتي شول . په زرگونو مړه او نور بنديان شو
لدمغلو ټوله خزانه او مالونه دافغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامين خان دکورنۍ ځينې غړي لکه يوه وږه لور ، خور ، موراو ځينې
نورې ښځې افغانانو اسيرې کړې وې ، خوميرمن ، زوی اودخورميره يې
مړشو .

خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتي پوځ سره دتاترې له لارې مخ
په پيښور روان شول ، مستجاب مومند ، خوشحال اوزامن يې کوم چې له ده
سره په جنگ کې موجود وو په ډير سختۍ سره پيښورته ورسيدل کله چې
دوی ورسيدل نو خوشحال خان مستجاب مومند دمشورې لپاره ځاته
راوغوښت خوهغه رانه غی .

که څه هم مونږه مخکې ولوستل چې خوشحال خان دمغلو سره زيات
ضديت سره هم پدې پيښه کې دمغلو پلوی ؤ سره له دې چې محمدامين
دی دجنگ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خوهغه ورته پيغورور کاوه اوخپل
احسانونه يې ورته يادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې
ودريد ، يوافغان مشرورسه دورنگي ونه کړه ، ښه زړه دخلاصه جنگيده
خوبې فايدي مغلې فوځ دډيرزيان سره مات شو .

د خوشحال خان ځينو سيموته ورتگ او جرگې :

د خان په کورنۍ کې دبهرنیو لاسوهنو له امله مخالفونه رامنځته
شول دکشرزوی بهرام خان سره يې ځينې جنگونه هم وکړل ، له دغو

مخالفتونو او جنگونو څخه خان تنگ شو او ځينو سيمو ته يې دورنگ اراده وکړه ، دغه جرگې او سفرونه خوشحال خان د لښکر دراټولو لپاره کاوه ، دلته دمغلو څخه زيات په تنگ شو ، اونور يې نشول کولای چې دغه مخالفتونه اوشکنجې وزغمي هماغه ؤ چې په لومړي قدم کې يې له اوريدو سره جرگه وکړه .

د اوريدو سره جرگه : همدغه وخت خوشحال خان ته د شاه بيگ

له خوانه خطونه راوړسيدل او ترينه غوښتل شوي وو چې په کوهات باندې بريد کې ورسره مرسته وکړي.

خوشحال خان هم دريا خان ته ليک واستوه دريا خان خپل ورور تاتار خان او ځيني ايريدې خوشحال خان ته واستول ، خان ورته په راجگر کې ميلمستيا وکړه اوله ميلمنو سره يې جرگه وکړه ، په پای کې ټولو پر کوهات باندې د حملې فيصله وکړه . د جرگه په (۱۰۸۴) هـ ق کال شوې وه ، خان لښکر تيار کړ او پر کوهات د حملې لپاره آدم خيلو اوريدو سيمې ته ترکڼډيالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بيگ ، سعيد خان او ملک خواص خان کوهاتي خوشحال ته راغلل .

او ورته يې وويل چې د افغاني ننگ خاطر وکړئ هغه مغل چې زموږ ځای کې پراته دي هغه وباسئ ، خوشحال خان د کنډيالۍ نه شابيگ ته سواره وليږل او ورته ځواب يې وليږه چې ستا مدعيان راغلي دي ته هم دلته راشه څنگه چې ستا خوښه وي هغې به وکړو ، شپه تيره شوه خوشابيگ رانغی دوهمه شپه هم تيره شوه وروسته خوشحال خان يو خط اويوڅو سپاره نورهم ورواستول ، مگر هغه بيا هم رانه غی او خوشحال خان ته يې يو خط راوليږه چې پکې ليکلي يې وو لعل بيگ اودانور ووژنه اوته په خپله کوهات ته راشه دکلا په نيولو کې درسره زه مرسته کوم خوشحال

خان دغه ليک داپريدو دتولې جرگې په مخ کې ولوست ، ټولې جرگې دا خبره بده ومنله ، اوټول اختياريې خوشحال خان ته ورکړ خوشحال خان لعل بيک اوسعيد خان رخصت کړل دشاييک خط يې هم دوی ته ورکړ اوډيرپه خوشحاله ترينه ولاړل .

۲. په نوبناربريد : ددې حملې يادونه هم لوی خان په خپله يوه قصيده کې داسې کړيده .

بيا له پسه دنوبناردکوټ جنگ و

چې مې وکېنې ترمغلوخپل خمار

غواړم چې ددې جگړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپريدو سره بله جرگه وکړه پدې جرگه کې په نوبنارباندې دحملې فيصله وشوه ، تاتارخان ددخوشحال خان دکورڅخه دستنېدو سره سم داپريدو لښکر تيارکړو همدارنگه خوشحال خان هم دترې اوبولاقو خټکو لښکراغونډ کړ اودخوړې خواته يې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزۍ ته اوبيا ډاک اسماعيل خيلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپريدو لښکر هم راوړسيد اودواړه لښکرې سره يوځای شولې ، دواړو لښکرو شميره شپږ اوه زره ته رسیده ،دمشورې څخه وروسته يې د ډاک اسماعيل خيلو څخه جبې ته وخوځيده ، اوله هغه ځايه جلوزوته راغلل ، لس سواره يې دملک سليمان ترقومندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو يې اورولگاوه .

بيا پيريانۍ ته ورسیده .پيريانۍ يې هم وسوځاوه اوله هغه ځايه دنوبنارخواته وخوځيدل .په رڼا ورځ دنوبنارکلا ته نژدې شول ، خوشحال خان دټوپکو گولۍ په خپل لښکروویشلې ،اپريدي دجنوب ختيځ له لارې اوختکو دشمال لويديځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

په کلا کې دننه نږدې درې زړه مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی خټک اوبیا اړیدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سخته جگړه وشوه ، جنگ لاروان ؤ چې اړیدو دغنیمت مالونه اوږو ته کړل ، اود کلا خڅه دباندې ووتل .

خټک یوازې پاتې شول اودوی د کلا خلکو په شا وتمبول ، خوشحال خان چې دا حالت ولیده خپله د کلا د دروازې خواته روان شو ، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادر خان او عابد خان هم ورسره وو .
د بنمن د دروازې د سرخڅه ډبرې او غشي ویشتل ، خو خټکو ځوانانو دروازه ماته کړه .

اودننه ورداخل شول ، زیاته مرگ ژوبله وشوه دغنیمت مالونه یې ترلاسه کړل ، خوشحال خان د کلا افغانان وبنسل ، ځان غوښتل چې په نوبنار کې پاتې شي ، په مازدیگر د کوچ نغاره ووهل شو .
ځکه چې اړیدو په کلا کې یو څو افغاناني نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو د خلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغو ښځو احترام ؤ ، ټول اسیران یې خوشې کړل او خپله بیرته راجگړته لاړ ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هلته و .

۳. د دواېې جنگ :

که څه هم خوشحال بابا دغه جگړه په خپله قصیده کې دویم جنگ ښودلې ، خو په زیاتو اثارونو کې یې لیکوال دنوبنار د جگړې په سې ذکر کوي ، دا ځکه چې ددې جنگ په هکله پوره مالومات نه شته خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده .

دويم جنگ ميرحسيني په دوايه کې چې يې وټکېده سره لکه دمار

دنوربنسارترجگړې څخه وروسته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوايې په سيمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنگ په باره کې نور داسې معلومات نشته چې دلته يې راوړو .

دکړيې جگړه : همدارنگه دخوشحال بابا ديوي قصيدې له مخې دغه جنگ څلورم ښودل شوی دی ، چې خپله لوی خان په خپله يوه قصيده کې داپېښه داسې راخيستي ده .

بيا له پسه جسونت سنگه شجاعت خان ؤ

چې ايمل يې په گنداب ويوست دمار

دلته به دپېښې په موضوع باندې يوڅه رڼا واچو .

کله چې شجاعت خان پېښور ته راوړسيد ديوڅو روځو پاتې کيدو وروسته دکابل په لوروخوځيده ، لښکر د (۱۰۸۴) هـ ق د ذوالقعدة پر (۱۸) دکړيې له غښي تيريده ، چې ايمل خان په شاهي لښکر باندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانو په شاهي لښکر گولي اوډبرې واورولې اودشاهي پوځ دساز اوسامان سره يې مقابله کوله خودافغانانو دلښکر دمقابلي تاب يې ونه شو کړای ، اودراتلونکي شپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنگه چې دا حالت وليد نو (۵۰۰) سواره يې له توپونو سره مرستي ته راوليرل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ او جوسنت سنگه سره وتښتيدل . اونورزيات پوځ له شجاعت خان سره پدې جگړه کې ووژل شول . لوی بری ايمل مومند ترلاسه کړ .

۴. دکو هات ناکام برید : ددې برید په هکله خوشحال خان په

خپلواشعارو کې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضرور بولم . کله چې خوشحال خان احمد خان ته داپریدو دلبنکړد تیاری لپاره وویل نود خوشحال خان او دریا خان ترمنځ دکو هات دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو .

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځو کې به دکو هات په کلا برید کوو .

خودریا خان مخکې د مخکې نه داپریدو لښکر تیار او دټاکل شوې نیتې څخه خوورځې دمخ یې دکو هات په کلا برید وکړ ، شیرمحمد خان بنگښ دمغلی حکومت په پلوي سخته مقابله وکړه اواپریدي یې مات کړل ، د دریا خان د ورور تاتار خان په شمول لږ اوډیر (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمد خان ډیرونناز اوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیاری بوخت وو چې د دریا خان دناکام برید څخه خبرشو خوده نه منله ، وروسته بیا ورته معلومه شوه ددریا خان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو .

چې خپله راشه ده دخپل ملگري په خاطر یوڅه سپاره ور ولیږل دغو سورو دبنگښو یوڅوکلي وسوځول له دي څخه وروسته خان کونښن کاوه چې دخټکو او اپریدو لښکر راغونډ کړي اوپرکو هات حمله وکړي .

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکو هات حمله هم پاتې شوه ، خو خوشحال خان دافکرکاوه چې دریا خان ته په زړه کې څه رخه پیدا شوې ده ، او اراده یې وکړه چې دا یمل خان او خوشحال خان په شان

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس یې د خوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ، او برید یې وکړ چې نتیجه یې ناکامه شوه.

۵. د خاپښ جنګ: که څه هم دغه پېښه د خوشحال بابا په اشعارو کې شپږمه یاده شوې ده خو په قصیده کې ددې پېښې په اړه داسې ویلي دي.

شپږم جنګ مکرّم خان شمشرخان دواړه

چې ایمل کرل په خاپښ کې تارپه تار
اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې یوڅه رڼا واچوم د (۱۰۸۶) هـ ق
کال په ربیع الثاني کې یې مکرّم خان، میر محمد اسحاق، شمشیرخان
او میر محمد یعقوب له لوی پوځ سره د خاپښ د کوتل له لارې پر افغانانو
د برید لپاره ولیږل، مکرّم خان د کړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ
کې ایمل خان او دریاخان له مکرّم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره
مخامخ شول او د دواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، معلوماته وخوره
شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو او مکرّم خان باجوړ ته وتښتیده
دیر شاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانو حمله وکړه او ډیره
برخه یې تباه شوه، له ځاني زیان سره مغلوته سترمالي زیانونه هم ورسیدل
او افغانانو زیات غنیمت لاسته راوړ.

۶. د گڼت جگړه: ددې جنګونو په اړه داسې ندي ویل شوي چې څوومه
پېښه ده، خوشحال خان ددې جنګ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده
د خپل زوی عابد خان زیاته ستاینه یې کړې، چې یو یوڅو بیتونه یې دلته
راوړم.

چې په توره یې شیرخان پریوست له اسه

په میدان د عابد خان پهلواني وه

چې سردار د بنگښ پریوت خټک مات شه
په داهسي رنگ يې چارې حیراني وه
لاس په لاس يې انتقام د بابا واخيست
په داکارباندي سزا ثنا خواني وه
ښه ځوانان چې گنبت په میدان ومړل
دهر ځوان په زړه کې تنگه افغاني وه
پيښه څه داسې وه : شیرمحمد بنگښ دمغلي حکومت وفادراډه سړي ؤ ،
دهمدي په وجه د بنگښو ټوله قبيله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان
غونښتل چې په دغه سيمه کې دمغلو اقتدار او عزمت وغورځوي ،
اود حامیانو قوت پدې سيمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات
څخه بیرته راوگرځیده لږي ورځې وروسته يې له شیرمحمد خان سره
دجنگ په نیت لښکر تیار کړ اوله کنډیالی څخه تیر شو ، اود کوهات سیمې
ته ورننوت ، دې وخت کې دشیرمحمد خان سره هم څه خټک ملگري وو .
نوخکه دی دخټکو په اعتماد مخکې ولاړ او په گنبت چې دتېرې په سيمه
کې موقعیت لري د دواړو ترمنځ سخته جگړه شروع شوه . په جنگ کې
(۱۴۰) تنه ومړل ، خوشحال خان اوزوی يې زخمیان شول ، دخوشحال خان
بل زوی عابد خان هم دې جنگ کې موجود ؤ ، ده په میدان کې سم دستې
اوزخمي يې کړ ، ددې پېښې تاریخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه
ښودل شوی دی .

خوشحال خان خټک د مغلو په بند کې:

په (۱۳۷۴ هـ) کال کې امیر خوافي چې خلکو په سید امیر خان مخاطب
کاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنگزېب (ابو المظفر محی الدین محمد
اورنگزېب) سره وکتل د هغه له غوږه يې دا خبره تېره کړه چې ترڅو د

ځمکو ځینې خاوندان نیول شوي نه وي تر هغې د رهداری د باج د ممانعت احکام نافذېدای نشي د دې غشي نښه په اصل کې خوشحال خان خټک وه اورنگزېب پر تخت د دویم ځل ناستې سره سم (روژه ۱۰۷۰ - ۱۰۶۹هـ) د غلې او د ځینو نورو جنسونو د ټکس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عامو وگړو ته ډېره گټه ورسېده او په سرکاري بودیجه کې د ۲۵ لکوروپو کمې راغلې وه ددې حکم اثر په څرگند ډول ځمکه لرونکو (خانانو) او جاگیردارانو په گټو هم پرېوته مگر د دې خبرې هېڅ ډول شهادت نشته چې د دې حکم تر جاري کېدو وروسته خوشحال خان خټک د څه ډول سرغړونې یا نافرمانۍ څرگندونه کړې وي بلکې هغه هم همغسې د حکومت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره به یې جنگونه کول سمه خبره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میرزا عبدالرحیم چې په پېښور کې وه او د خوشحال خان په منع کې د خفگان او د خوشحال خان تر وڼو بهادر خان او فیروز خان سره د سازش په سبب جوړ کړی وه میرزا عبدالرحیم سید امیر خان خوافي ته ویلي وو چې تر څو پورې ته یو څو لوی لوی سړي بنديان نه کړې تر هغې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خان تر وڼو ورسره پنځوس زره روپۍ کړې وې سید امیر خان بادشاه ته گونگه او مجمله وینا کړې وه نه یې ورته د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چا د نیولو اجازت اخیستی وه خو ورته یې ووي چې د لارې د ټکس د منع کېدو د احکامو د پلي کولو لپاره د زور زیاتي د څرگندولو ضرورت دی کله چې بادشاه ورته د دې اجازه وکړه نو پېښور ته راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره

پېښور ته راوغوښت د (۱۳۷۴هـ) کال د څلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشحال خان پېښور ته راغی دربار ته يې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضر کړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د گجرات شیخ خوشحال خان خټک ته ځواب وکړ چې ماته د مشورې لپاره راشه کله چې خوشحال خان ورغی هغه يې ونيوه او پنځه منۍ بېرې يې ورپه پښو کړې د خوشحال ترونو له صوبه دار نه خلعتونه واخيستل ، خټک د دوی وژلو ته جوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نیولو کې چې کومو کسانو برخه لرله د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوی میاشتې په پېښور کې وساتل شو کله چې يې د صوبه دار د پنځوسو زرو پیسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هـ) کال د روژې په (۱۵مه) يا (۱۶مه) هندوستان ته ورسول شو ، هلته د نوموړي ورورو میرباز خان تربوري يې باقي خان او زوی يې سعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امین خان میربخشي چې د اورنگزېب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره لیدلي وو محمد امین خان او د خوشحال خان د زړور افسر اصالت خان وراره يعنې سید میران المخاطب په میر خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصې ډېر کوښښ وکړ خو خوشحال خان خوشی نه شو نو میرباز خان باقي خان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول ، خوشحال خان د قید تقريباً دوه نیم کاله په دهلي او د جیپور په ریاست کې د رتھبور په کوټ کې تېر کړل د ذیعقدي په پنځمه د رتھبور له کوټ نه راوستل شو او بیا اګرې ته یووړل شو او هلته له بنده خوشی کړل شو خو په دې شرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

وساتل شو خوشحال خان خټک د قید او بند پر وخت په نظم او نثر کې ډېر
څه لیکلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر یې (دستار نامه) ده چې د لومړي
ځل لپاره پکې د ساده نثر د لیکلو هڅه او دودونه شوي ده ، آخر هم د
هرې شپې پای وې دی هم پر (۱۰۷۹ هـ) کال له مهابت خان چې د کابل
صوبه دار مقرر شوی وه سره یو ځای خپل هېواد ته راغی .

۷ . د ډوډي جنگ : دا جنگ د خان داشعارو او نورو خصوصياتو څخه
اخي بنکاري . لوی خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده کې ددې جنگ
يادونه کړې چې زه يې دلته يو څو بيتونه راوړم .

د گنـبـت غصه مې ووتـه له دلـه
خدای (ج) چې راکړ په ډوډه دفتحي کام
چې په مخ يې فتحه درومي عابد خان دی
په هر ځای دخپل بابا کا تازه نام
د قـصـيـدې په پای کې يې هم ددې جنگ په باره کې دساويلي دي

ددې جنگ نارې به درومي په ملکونه
پرې خونبیري به همه پښتون په نام
چې ددې صوبي اواز وشي په هند کې
بيا به غږ شي دبادشاه په خاص او عام
چې په نام پښتون غوڅيرې دی خونبیري
اورنگ زیب هسې بادشاه دی داسلام

قصيده ډيره اوږده ده ، دهمدي خوبيتونو په راوړلو بسنه كوم ، راځو دپېښې اصلي موضوع ته چې دجنگ عامل څه او خوشحال يې ولې دومره ستاينه كړي ده .

دگنبت دماتي څخه وروسته خټكو په بنگېښو باندې څوځلې حملې وكړې خو پوره غچ يې وانه خيسته په (۱۰۹۱) هـ ق كال خوشحال خان دشپږ اوه زره خټكو يولوى لښكر تيار كړ ، اود بنگېښو په سيمه يې حمله وكړه په جنگ كې ديوې ډلې قومنده د خان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې يې د بنگېښو په سيمه كې پرمختگ وكړ ، د بنگېښو په ځينو كليو يې چوراوتالان كړ ، ډير افراد مړه او اسران شول ، څه چې ترينه بچ شول هغوى د ډوډې په كلا كې پناه واخيسته ، خود كلا بندى څخه تنگ شول او پناه يې شروع كړل ، په زور كلاته داخل شول (۱۲۰) تنه ووژل شول او پاتې افرادو ته پناه وركړل شوه ، اسران يې ازاد كړل او خټكو ډير غنيمت مالونه لاسته راوړل . پدې جنگ كې خان دوه زامن عابد خان او صدر خان هم برخه درلوده چې خان يې هم په پورته قصيده كې ستاينه كړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اود نهضت خوريدل :

د ډوډې تر جنگ وروسته دخوشحال خان اواشرف خان ترمنځ يو څه بدگمانې رامنځته شوه هغه دا چې خوشحال خان دخپلو يوڅو تنو زامنو سره د صلاح اومشورې د ترې اوبولاقو سيمې ته لاړل پدې كار كې يې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه كړې نو اشرف خان دخپل پلا څخه بدگمانه شوي ؤ .

خودغه بدگمانې بيا د ډوډې تر جگړې وروسته تردې جده ورسيده چې دزوى او پلار ترمنځ حالت پوځي حركتونه ته ورسيد خواشرف خان خپله دپلار مخې ته رانه غي او خوشحال داشرف لښكر په لاچر كې محاصره كړ

اشرف خان افضل خان ته وويل چې هغه دې خوشې کړې اويادی د خوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ او کلا یې وړانه کړه داشرف خان خلکو هم په ځینو کلیو تالان کړ او د تنهایی په جوړولو کې بریالي شول .

ځایي خلکو سره یې صلاح او مشوره وکړه او خوشحال خان خواته د جرگې لپاره ورغلل ، او ورته یې وویل چې تاسې خوپه خپلو کې سره پلار او زوی یاست ، ستاسې د بې اتفاقی څخه مو منږه بربادیزو ، تاسې چې څه غواړئ په نظام پور کې یې سره وکړئ ، دلته مونږ تر پښو لاندې کوئ .

خوشحال د خلکو د غوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشرف خان غوښتل چې پلار وويني خو خوشحال خا دخپلکان وجه افضل خان د نیکه خبره پلار ته وکړه اشرف خان دخپل پلار د لیدو څخه پرته د بنادي پور خواته ولاړ ، تر هغې وورسته لوی خان یو پټکی او غوښت او افضل خان ته یې په سر کې او ورته یې وویل چې ستا پلار ماندی سردار کې ، هغه په سرتېکولی همدرانگه یې داشرف خان څخه هم ډیر فریادونه کړي . خود خان قصاید ولولو نو معلومېږي چې داشرف خان څخه یې هم ډیر فریادونه کړي . خوبهرام خان چې د تاریخ مرصع په کرښو کې څومره د پلار په ضد بنسودل شوی تراوسه پورې دهغو کرښو مطابق په تاریخونو کې راځي .

خو اشرف خان نه یې هم ډیر سرتېکولی ، په همدې ورځو کې امیر خان صوبه دار له اشرف خان څخه خوا بدي شو ددې خپلکان دوه درې مسئلې بنسودل شوي . یو دا چې اشرف خان خپلښ ازاد گگیانې له امیر خان نه سرکشي وکړه اوبله دا چې اشرف خان دامیر خان صوبه دار سره کابل ته ولاړ نشو .

نو په همدې اساس صوبه درا له پاچا نه داشرف خان د نیولو اجازت واخیست خود زیاتو چالونو څخه وروسته یې د سید بهولا چې داشرف خان اشناؤ په لاس ونيو او بندي یې کړ ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان د بندي کیدو علت پیدا او هغه راخوشي کړي، بهرام خان که څه هم په ظاهره د پلار سره ښه و خو په پټه يې د پلار سره گوندي کوله. زيات وخت وشو خوه داشرف خان د بند پټه ونه لگوله. پلاريې راوغوښت او د خلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر د سرداري او مشري نه و خپل نيکه ته وويل چې زه اوس د سرداري نه يم څه چې ما کړي هغه مې دخپل پلار د خوشې کولو په خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم او تاسو ته گاولې پرمخ کيږم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم

ما ته دبهرام خان څخه د مشري تر لاسه کول سان دي، خوزه اوس جوړنه يم د (۱۰۹۵) هـ ق کال دخوشحال خان حالت ديو اوږد نظم څخه داسې معلومولی شو چې دستونزو او مشکلاتو څخه ډک و، سخت پرېشانه و لکه چې په خپله نظم کې وايي:

ديوې سترې قبيلې مشريم اوزما حال داسې دی بيا مې هم همت نه دي بايللی او وايې چې په دغه حالت کې هم د دښمن په فکر کې يم زما تربيرغ لاندې به په زرگونو تنه ځوانان راټول شي او په پنجاب به بريد وکړو.

خومونږ بيا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ ق کال دراجا رام سنگهـ دخلکوسره په جگره کې وینو.

په همدغه ډول امير خان صوبه دار له پښتنو پر خلاف د جنگ په ډگر کې و ډير برياليتوبونه تر لاسه کړل او ده ويل چې د جنگ دوسلې داستعمال څخه کار نه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو. هماغه و چې پيسې اونور ارجذبوونکي مالونه يې پښتنو ته وردلې کول. پښتانه يې سره په خپلو کې واچول، حال دا چې بيا به پښتانه د جنگ د مشورې داخيستلو

لپاره امير خان ته راتلل خوپدغه وخت کې دايمل خان قوت زيات شو او دامير خان صوبه دار فوج نشول کولای چې ايمل خان ته ماتې ورکړي، خو هغه د عبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه او دخپل زور سياست په واسطه يې پښتانه داسې خواره واره کړل چې بيا په اسانۍ سره راغونډنه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږه دپخوارا هيسې پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټينگه شي ، الحمدالله زمونږه هيله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لياقت لري نو مونږته خبر راکړئ چې مونږه هم درسره يوشو ، ځکه مونږه دډير مجبوريته څخه دمغلود واکمنۍ لاندې شپې تيروو ، افغاني مشرانو ليک ورواستوه او ورته يې دايمل خان دلياقت او تجربې زياته ستاينه کړې وه او ورته يې دراتلوبلنه ورکړه ،خوهغوی بيا ورته وويل چې ايمل خان ته ووايې چې ستا ترولقي لاندې ټوله ځمکه په خپلو خلکو تقسيم کړه ، ځکه حکومت د عدل ، انصاف او مساوات سره خوند کړي ، پښتنو مشرانو دايمل خان څخه غوښتنه وکړه خوايمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ويل چې زه څنگه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زياتو خلکو ترمنځ وویشم خو د مشرانو زيات ټينگار نه يې دځمکې ويشنه ومنله .ايمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول او دايمل خان څخه بيل شوه .

مغلود وخت نه په استفادې سره په تيراباندې حمله وکړه دريا خان دهغوی مقابله وکړه او په خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړ او د خوست سيمې ته يې يووړه ، او په همدې اساس هغه ټولنه او جمعيت چې اورنگ زيب يې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

د خوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړينه

د خوشحال خان داثارو دمطالعې څخه داسې معلومېږي چې دخان دژوند وروستي کلونه دډیرو کړاوونو اوستونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه خوشحال بابا ټول ژوند ته نظر واچوو ، نو دیوداستان په حیث دډیرو تکالیفو اوستونزو سره دهمیشه لپاره لاس اوگریوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانیو ستونزو کې فتحې او خوشحالی موجودې وې خو په وروستیو تکالیفو کې خوشحالی نه وې ، دیوې پېښې څخه به خلاص نه و چې ورپسې به بله پېښه رارسیدلې وه له یوې خوا نه یې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چیرته وخت ندې تیرکړی هرچیرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسې کړې ، چې خپل پلا ونیسي او مغلوته یې حواله کړي ، خو گوتو ته یې نه ورتلو

بهرام خان زیات کوبښونه وکړل خو پلایې ونه شو نیولای ، هسې یې دپلار ازار او په عذاب تیا په غاړه واخیسته . همداروچه ده چې تراوسه پورې دتاریخ په پاڼو کې دخوشحال خان په اشعارو او دافضل خان په تاریخ مرصع کې په بدنوم یادېږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځینو غړیو په مړینه هم ډیر خواشینۍ ، خفه اوله ناخوالو سره مخامخ وو ، دمصیبتونو او کړاوونو په همدغه کلونو کې په سیمه کې قحطي او وبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځینې غړي هم له منځه یوړل ، دخان دوه ویشت کلن زوی بخت ناک وفات شو چې خان یې مړینې ډیر خواشینۍ کړ. دده په مړینه یې هم یوه مرثیه ویلې چې راوړل یې دلته ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک مور او دبخت ناک یوزوی دمرگ کومي ته یوړل بیا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی لیوني سپي وخوړ او مړ شو .

په (۱۰۹۸) هـ ق کال د بهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشحال خان ته له افضل خان څخه ډیرگران ؤ . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه ترلې وو ، خوشحال خان د هریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضروري نه گڼم ، د غومړینو اونورو ستونزو د خان ژوند نور هم درنځونو او کړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوستل چې خان به د بهرام خان د لاسه په یوځای کې په قراره وخت نشو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان د اپریدو سیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا د خان د ژوند وروستی کلونه وو ، ډیر ژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربيع الثاني په اتمه د جمعي په ورځ د ۷۸ کالو په عمر له سترو ملي ارمانونو او کړاوونو څخه ډک له دنیا څخه سترگې پټې کړې خو د یادونې وړ ده چې د خان وصیت وصیت هم دلته راوړم . د افغانستان د تاریخ اود خوشحال خان د ژوند د پېښو د اثارو د مطالعې لاندې ځینو کتابونو کې وصیت داسې راغلی .

۱. ما هلته ښخ کړئ چې د مغلو سیوری مې په خاوره ونشي اود مغلو د سپرو د پښو گرد مې په هدیره ونه لویږي »

۲. ما خپل وطن ته ورسوئ او هلته مې په داسې ځای کې ښخ کړئ چې د مغلو سیوری مې په خاوره ونشي اود مغلو د سپرو د پښو د گرد مې په قبره پریوزي »

۳. زما قبر په داسې ځای کې جوړ کړئ چې د مغلو سیوری قدرې هم پرې ونه لویږي اود مغلو د سپرو داسوونو د پښو گرد زما قبر ته ون رسي ، ما د مغلو بهترین پوځونه د خاشاکو په دود الوزولي دي ، نو پدې اساس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامی یې ونه کړي » .

پای

۱ خلیکونه

- ۱: خوشحال خان خټک - کامل دوست محمد خان - دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څيړنو بين المللي مرکز (۱۳۷۰) لمریز کال چاپ .
- ۲: تنگيالی دزمانې - هیوادمل زلمی - دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمریز چاپ .
- ۳: گام پرگام خوشحال سره - صمیم محمداصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمریز چاپ .
- ۴: په پښتو ادب کې مغلواله - همدرد همایون - پښتو ادبي ټولنه خویشکی نوښار (۱۹۸۹) عیسوي کال چاپ .
- ۵: تنگيالی پښتون - مهتمم محمداکبر - پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمریز چاپ .
- ۶: توریالی پښتون - پښتو ټولنه دخوشحال خان په ویاړ دسمینار مقالې (۱۳۴۲) لمریز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library